

בס"ד, אור ליום רביעי, ל"ח למטמונים, כ"ג אייר תשפ"ה
יא"צ של סבתי דבורה מאטל קרלנשטיין בת ר' משה ע"ה

בענין תכנית בינוי בעיר עכו מזרחה, הנקרא כעת "שערי עכו"

שאלה:

כמה אנשים בקשו ממני לברר את דעתך על הפרויקט שערי עכו. האם הוא בכלל יישוב הארץ?

תשובה:

להרב ..

שלום רב

לפני הכל אשיב בקצרה, כי זה מה שחשוב לאנשים:

תכנית בינוי ערים של "שערי עכו" נמצאת בתוך א"י בדרגת החיוב הגבוהה ביותר, הן לגבי ישיבת א"י והיציאה ממנה, והן לגבי כל ההלכות התלויות בארץ, ללא שום פקפוק.

ואנמק את דברי, אבל בקיצור דברים, ולא בפלפול הסוגיה שהינה רחבה.

שאלת אודות מצוות ישוב הארץ, אלא שיש כאן שני חלקים לברר: א. אודות ישוב הארץ. ב. אודות מגורים מחוץ לתחום עולי בבל (ושמא אולי אף מחוץ לתחום עולי מצרים, אך בתוך גבולות מסעי), שהם נאסרו מדינא.

א. ישוב הארץ גם בזמן הזה הוא מצווה מדאורייתא, ולא רק בתחום שכבשו עולי בבל - המקודש בקדושה שניה, אלא אף בתחום שכבשו עולי מצרים שהתקדש רק בקדושה ראשונה (שבטלה עם הגלות). וכך נקט החזו"א להלכה בשביעית סי' ג' ס"ק י"ט, ובמכתב.

ואמנם המצווה היא ליישב כל מקום שהתורה נתנה, בתוך גבולות פרשת אלה מסעי, אלא שמקום שלא קדשוהו אף לא עולי מצרים (ואז גם אין בכוחם של עולי בבל לקדש מעצמם אפי' כבשוהו), אין לזה שום דין של א"י, רק בכח כדבר סגולי, אבל אין בה קדושה בפועל, ומשכך דינה כחוצה לארץ. כי נקטי' שיחיד שכיבש בא"י אינו כיבוש רבים, אלא רק המלך מדעת רוב ישראל מצווה ויכול לקדש, וכמש"כ הרמב"ם ריש הלכות תרומות.

יחד עם זאת ליושב בא"י (וגם לעולה מחו"ל לא"י) אסור מדינא לצאת לגור בתחום עולי מצרים, אם לא מסיבה המותרת מן הדין.

ב. נחלקו הראשונים בגירסת הגמ' בגיטין ז: גבי 'ההולך מעכו לכזיב' האם רצועת חו"ל היא ממערב לדרך (=כביש החוף הרומי) או ממזרחה. הגירסה שלפנינו בגמ' וכן פסק הרמב"ם, שחוף הים הוא א"י, ומימין הדרך חו"ל, ואחרי אותה רצועה שוב היא א"י, וזו רצועת חו"ל שמשני צדיה א"י. אבל בתוספתא לפנינו, וכן הביא רמב"ן בשם אחד הראשונים, וכך נקט הגר"א, לתקן גירסת בגמ' לפנינו כגירסת התוספתא, שחוף הים חו"ל ופנים הארץ כולה א"י. והר"ש פי"ח דאהלות יישב סתירת הגירסאות שהיו שתי דרכים משתי צידי הרצועה. והכו"פ פי"א (מהדו' עדעלמאן עמ' 49) הביא שכך ראה במצרים בפירוש הרמב"ם למס' גיטין כתיבת ידו [דעת הר"ש עצמו שעכו במזרח א"י כולה (ושהרצועה עצמה א"י), אבל לא נקטי' הכי, כמ"ש התו"ט רפ"ו דשביעית].

מלבד זאת עוד נחלקו הראשונים בריש גיטין עם הרמב"ם בריש הל' תרומות, האם אותה רצועה היא חו"ל ממש שלא כבשוהו אפי' עולי מצרים, או שרק עולי בבל לא כבשוהו, ולכן נקראת חוצה לארץ. הרמב"ם סבור שעולי מצרים לא כבשוהו והיא חוצה לארץ. ותוס' ועוד ראשונים סוברים שעולי מצרים כבשוהו.

ג. שתי המחלוקות לא קשורות זו לזו. אבל בפשוטו בשתייהן נקטי' לא כהרמב"ם.

במחלוקת הראשונה גבי רצועת חו"ל, נראה כהגר"א. וכך עלמא דבר בימי הרמב"ן, באגרת שכתב תלמידו (נדפסה ע"פ כתבי ידות, בספר כפתור ופרח של הוצאת בית המדרש להלכה בהתיישבות, בנספח לכרך ב, עמ' תמא-תמב)

וז"ל: 'מדינת עכו היא היושבת על שפת הים וכו' ואחריה חוצה לארץ כאשר הדבר ידוע בקבלה עד עתה'. ושם: 'סמוך לעכו בתחום שבת יש שם הר, ושם בית הקברות בארץ ישראל' עכ"ל. הר זה הוא 'תל עכו', שאין שום גבעה שם מלבדו בתחום שבת, בכל שפלת החוף שסביב. בית הקברות היה לרגלי תל עכו (מערבית, ומערבית-צפונית לו) כידוע מבדיקות רבות בשטח. [ואמנם תלמיד הרמב"ן לא מפרש מה דינה של עכו עצמה, שהדבר היה פשוט לו שעכו הצלבנית של ימיו, ששכנה ממערב לתל עכו ולקברות, היא עכו של חו"ל (וזה כך מהידוע בכירור גמור), ומזה הוא בא להפקיע שאף שמקומה של עכו שבימיו חו"ל, אבל סמוך לתל עכו זה כבר א"י].

ובמחלוקת השניה בפשוטו נראה כהראשונים שעולי מצרים כבשו גם הרצועה, והמשנה בגיטין מדברת על תקנת עדות בפני נכתב ונחתם שנתקנה בזמן בית שני, ולא בימי בית ראשון. וממילא גבולות המשנה דגיטין אינן גבולות עולי מצרים אלא עולי בבל, וא"כ אותה רצועה מכלל א"י שכבשוה עולי מצרים.

ד. הדרך מעכו לכזיב היא דרך הים הרומית שהתואי שלה ידוע בוודאות לכל אורכה בדקדוק (מבלי לחתוך בסכין בכל המקומות). ולהרמב"ם בפירושו שהביא הכו"פ, למזרחה של הדרך היתה רצועת חו"ל (ע"ד שפירש הר"ש באהלות שהיו ב' דרכים משני צידי הרצועה). ולא התבאר רוחב רצועת חו"ל זו – ממזרח למערב, אלא שבהכרח שהרצועה תהיה כנגד רוחב העיר עכו בלבד, ולא ממזרח לה. שהיות וכוונת הר"ש והרמב"ם (בפירושו מס' גיטין, שהובא בכו"פ) ליישב את סתירת הנוסחאות בין הגמ' לתוספתא, בהכרח שהיו שני דרכים משני צידי הרצועה אחת ממזרחה ואחת ממערבה.

ה. ומכאן לנידון דידן. היות ולשון הברייתא 'היה הולך מעכו לכזיב', במשמע ששתי הדרכים יוצאות מהעיר עכו עצמה אל כזיב שבצפון (כשכזיב שעל הים מוכרת והינה קטנה יותר מעכו רבתי), והיות שיש ודאות גמורה, שעכו לא התרחבה מעולם מזרחית מתל עכו, בשום זמן מהזמנים; משכך, ממזרח לתל עכו, זה אזור שלא נכלל במחלוקת המדוברות, והיא א"י שבקדושה שניה החמורה. ומצומת עכו דרום, וממנה ולמזרח, לכל אורך ציר צפון-דרום, לא כלול בסוגיא זו – לכולי עלמא.

אמנם יש ראשונים (רמב"ן גיטין ז:): שפירשו כגירסת הגמ' לפנינו שהארץ שמימין לדרך טמאה (על אופן שפי' הרמב"ם), ולא פירשו שהיו שתי דרכים משני צידי הרצועה, וא"כ שמא לדבריהם הרצועה היתה עמוקה יותר למזרח. אלא דפשיטא שאין לנו לחשוש בדבר שלא הוזכר בדבריהם, דמי יימר שחולקים על הר"ש והרמב"ם בישוב גירסת התוספתא. ואף אם לא יתמצו כוונתייהו, מי יימר דלדידם הרצועה היתה רחבה יותר.

[והנהגה לשיטת ראשונים נוספת, ובכללם הר"ש עצמו, שאותה רצועה היא א"י ומשני צדיה חו"ל (היפך מהרמב"ם שהרצועה עצמה טמאה), א"כ לדידהו תהיה חצי עכו שבמערב חו"ל, וממזרח לה רצועה טמאה שבה חצי עכו שבא"י, ושוב ממזרח לרצועה הכל חו"ל, וא"כ שוב יש לחשוש בנד"ד שממזרח לצומת עכו זה חו"ל. זה אינו, דכל הטעם שהעמידו שהרצועה היא מא"י משום שפירשו שעכו למזרח א"י, וא"כ למזרח ממנה זה חו"ל, והרי לא נקטי' הכי כמש"כ התירו"ט, אלא עכו במערב. ורק לאותם ראשונים שפירשו שעכו במערב אנו דנים ולדידהו הרצועה היא חו"ל ומשני צידיה א"י. ועוד דלהני ראשונים (ובכללם הר"ש) שעכו במזרח אין זה נידון לכאן כלל דכל ענין הרצועה דסוגיין היא במזרח א"י, וע"כ לדידהו תרי עכו הוו, ונידון דידן היא עכו שבמערב על הים].

והיות והמחזור הוא כהגר"א שמגיה כגירסת התוספתא, המתאים עם הידוע במציאות שהנכרים ישבו על החוף ורוב עכו שעל החוף היה נכרי; אזי אף אם נחשוש ונחמיר כשיטת הרמב"ם כגירסת הגמ' לפנינו, אבל אין מהיכן לחשוש ששיטת ראשונים אחרת חולקת עליהם בענין רוחב הרצועה.

ו. שרטטתי מפה של גבולות עכו ושל דרך הים הרומית שהיא המבדילה בין שני חלקי עכו, בספר ים ודרום ירשה, מפה 42 באטלס המפות שבסוף הספר.

אציין, שהמפה שם בספר, מספר 44, הנותנת להרמב"ם רצועת חו"ל רחבה יותר אל המזרח, מכלילה גם את "שערי עכו" כחו"ל, לדעתו. אבל חזרתי בי מפרט זה, כשדקדקתי יותר בדברי שכתבתי בספר. ובציור מתוקן שאצלי למפה הנ"ל, המובא להלן, הדרך "התיאורטית" של הרמב"ם (שאיננה ידועה כמובן) שבצידה המזרחי של הרצועה חייבת להיות כאמור צמוד לתל עכו ממזרח. ו"שערי עכו" הינה ממזרח לתל עכו. והארכתי בסוגיא זו בספר ים ודרום ירשה סימן ט וסימן יא.

לאור האמור, לכולי עלמא אזור תכנון הפיתוח "שערי עכו" הינו ארץ ישראל לכל דיניה המקודשת בקדושה שניה, ודינה כדין בני ברק וירושלים רבתי.

ז. יש לציין, שבאופן פרקטי למי שיגור שם, הרי המרכז העירוני של עכו, הן כל השירותים העירוניים והן רבים מהמסחריים, נמצאים בעיר עכו הוותיקה עצמה, ולא במהרה יהיו כל השירותים ב"שערי עכו". וכיון שעכו הוותיקה הינה מחו"ל (לכל הפחות מחוץ לתחום עולי בבל), הרי יש מקום לכהנים להחמיר לא לצאת אליה אפילו לסידורי ענינים שונים. ואף לצורך הרווחה יש מקום לכהנים להחמיר לא לצאת לחלק עכו של חו"ל. אמנם מי שרוצה להקל יש לו על מי לסמוך (טעם ודעת הלכ' טומ' מת פי"א ה"ז, מכתב של הגריש"א).

אבל לישראל, ללכת לעיר עכו הוותיקה קילא מילתא, דאף שנזכר אודות חצי עכו 'משום דאסור לצאת מא"י לחו"ל', והרי נחלקו הראשונים הנ"ל מהי חציה של עכו המותרת, ומה שהתיר זה אסר זה ולהיפך, אבל מדברי הריטב"א מו"ק יד. מובן שלצורך מצווה קצת שזה גם לצורך הרווחה מותר, אפילו לצאת לחו"ל גמורה, מלבד ת"ח ואדם חשוב, והרי לאו כל איניש בכלל ת"ח ואדם חשוב, וממילא בישראל שאין עליו איסור טו"מ דרבנן, מותר, והלשון 'משום דאסור' היינו ביסוד הדברים; או לדור או יציאת כהן, אבל לישראל אין איסור לצאת לשעה לתחום עולי מצרים. ולצורך מצוה קצת, אפילו להרמב"ם שזה חו"ל, מותר).

בברכה

..

בעמוד הבא מצורפת המפה לדעת הרמב"ם, ובתוכה שטח שערי עכו, לפי התכנית המדויקת של העיריה. (לא נצרכת מפה לדעת הגר"א, שהחוף טמא ולמזרח עכו הכל טהור).

חוצה לארץ
שלא כבשו עולי
מצרים

כזיב

הדרך
מעכו
לכזיב

הדרך
למזרח
רצועת
ח'ל

ארץ ישראל
של עולי בבל

רצועת חוצה לארץ (שלא כבשוה אפילו עולי מצרים)
רצועת ארץ ישראל (של עוי"ב)

שערי
עכו

עכו
ח'ל

עכו
א"י
עכו
עו"מ

